

Nr 121.

Av herr **von Koch**, *angående skrivelse till Konungen i fråga om åtgärder för inrättande av badanstalter i större befolkningscentra och å landsbygden m. m.*

Det svenska folket var en gång ett badande folk. Gamla urkunder såväl som här och var vid bondgårdarna kvarstående små badstubyggnader visa tillfullo, att det icke var det privilegierade fåtalet allenast, som badade, utan att även de breda folklagren ägde allmänt denna hälsosamma vana. På 1500-talet ansågs badet vara »ett lika nödvändigt behov som mat och dryck» och ännu långt in på 1700-talet fanns vid varje ordentlig bondgård en badstuga, vari folket badade åtminstone en dag i veckan. »Lördagen», som var den sedvanliga baddagen, är ju endast en förkortning av »lögardagen» och vi ha i detta veckodagsnamn en ständig påminnelse om den gamla badseden.

Som bekant spelar badet ej längre samma roll i det svenska folkets liv. Man kan nu snarast tala om badskräck hos vår allmoge, vilket bland annat framgår av lantbefolkningens obenägenhet för bad å sjuk- och fattigvårdsanstalter. Det är enbart de förmögnare klasserna och till någon ringare del vissa städers innevånare som regelbundet använda sig av bad. Allenast vid jultiden synes folkets gamla lust för bad visa ett tillfälligt uppfammande.

Det torde icke varit några sanitära principer, som lågo till grund för våra förfäders flitiga badande. Orsaken var uteslutande den praktiska erfarenheten — att de mådde väl, blevo starkare och friskare samt att badet jämväl innebar en njutning, som man ej ville undvara. Att badet kom ur bruk hos oss berodde ingalunda på att uppfattningen om badets hälsosamma verkningar förändrades, utan på helt andra omständigheter. I vårt grannland Finland har ock, som bekant, badstubadet alltjämt bibehållit sin

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 3 saml. 44 häft. (Nr 121.)

dominerande betydelse bland såväl lands- som stadsbor; det anses där alltjämt som ett stärkande medel, vilket särskilt i tider av strängt arbete med förkärlek användes, och även den enklaste backstugusittare vill ogärna undvara den njutning, som badstubadet medför.

Samtidigt med att badet upphört att ingå i de breda folklagrens vänner har emellertid vetenskapen allt tydligare klarlagt dess utomordentliga värde ur hälsosynpunkt. Bad äro enligt alla vetenskapens vittnesbörd ett av de bästa medel som finnas, att bevara den hälsa man äger, att skydda sig mot sjukdom och att föröka till högsta möjliga grad den livskraft och levnadslust, man besitter. De nya erfarenheter man gjort om hudens egenskaper, om utdunstningen, om botandet av de hos oss så vanliga reumatiska åkommorna och över huvud om förebyggande sjukdomsvård, gå alla i riktning av att badet ännu en gång måtte komma i bruk hos den stora allmänheten.

Härtill kommer ett annat skäl av social innebörd. Att hålla sig ren är ej allenast en plikt som man är skyldig sig själv; även med hänsyn till andra måste kravet på renlighet uppställas, då ju orena människor äro de värsta luftförgiftare och härigenom försvåra livet för andra. Även om bostadsfrågan kunde lösas fullt tillfredsställande, vore luftförskämning ej utesluten, ty denna beror först och sist på bristande kroppsrenhållning. Och vad som gäller om bostäderna gäller i mer eller mindre mån om kyrkor, teatrar, föreläsningsslokaler, järnvägar, spårvägar etc. I samma mån som förhållandena framkalla ökat samarbete mellan människor växer kravet på personlig renhållning. Och villkoret för en tillfredsställande sådan är först och främst tillräcklig tillgång till billiga bad.

Om sålunda allt talar för att det svenska folket bör beredas tillfälle till nämnda hälsomedel, uppstår frågan i vilken mån *badmöjligheter* stå till buds. Någon officiell statistik föreligger icke härom. Enligt uppgifter från Svenska Stadsförbundet finnas kommunala varmbadhus i 36 städer med mer än c:a 2,000 invånare. I 25 städer av samma storlek funnos badanstalter som ägdes av bolag, men var staden i flera fall stor aktieägare i dessa bolag eller hade genom understöd och lån befrämjat företaget. Över huvud taget har erfarenheten visat, att de kommunala företagen varit framgångsrikare än de enskilda och badhusfrågan har ock under senare år blivit alltmer en kommunal angelägenhet. Från 24 städer med mer än 2,000 invånare förelågo inga uppgifter om varmbadhus. I ett stort antal mindre städer, köpingar, municipalsamhällen, stationssamhällen m. fl. saknas varje slags badanstalt. Vid några få större industriföretag, t. ex.

Grängesberg, Sandviken, finnas emellertid sådana. Såsom exempel på några moderna badanstalter och hur dessa äro organiserade meddelas några uppgifter i en härtill fogad bilaga. (Bil. I). Angående priset å olika bad framgår av Stadsförbundets sammanställning, att priset å I klass karbad på de flesta ställen är 1 kr. och genomsnittspriset å II klass 55 öre. Medelpriset å I klass badstubad är 80 öre och å II klass 45 öre. På så gott som alla uppräknade platser serveras badstubad som folkbad till ett pris av 25 öre, på en del platser serveras jämväl karbad som folkbad till ett medelpris av 40 öre. Uppgifterna hänföra sig till tiden före krisen.

Vad beträffar skolbad förekomma sådana i Stockholm, Göteborg och några andra större städer. Ej heller på detta område lär någon statistik förekomma.

Att bad förekomma i mycket olika omfattning i olika samhällen är ett känt förhållande. Badfrekvensen (förhållandet mellan antalet årligen serverade bad och invånareantalet) växlar sålunda, enligt en enskild statistik, mellan 4,55 (Växjö) och 0,7 (Ängelholm). Den låga badfrekvensen i några städer får dock ej tolkas, som om renlighetskänslan hos dessas innevånare skulle vara mindre utvecklad än hos andra, utan är snarare att tillskriva beskaffenheten av stadens badanstalt. Erfarenheten har nämligen visat, att tidsenliga förbättringar i detta avseende mångdubblat badfrekvensen. Såsom exempel härpå kan nämnas, att före november 1911, då den nya badanstalten i Falun öppnades, hade pr år serverats omkring 15,000 bad. Under 1912 steg badsiffran till 42,000 och under 1913 till 45,133, sålunda en tredubbling av badantalet. I Växjö utgjorde badsiffran före 1914 omkring 5,000. Den nya badanstalten, som öppnades i november 1914, medförde under 1915 en ökning av antalet bad till 32,000 och under 1916 till 40,000, sålunda en åttadubbling. Slutligen må nämnas, att när i mars 1916 den stora simhallen i Norrköping öppnades, medförande en ökning av badplatserna från 100 till 160, steg badsiffran från 70,465 (1915) till 107,240 (1916). Emellertid är att märka, att ett sådant glädjande resultat icke överallt förmärkts vid öppnandet av nya badanstalter. Detta beror på att anläggningen ej överallt utförts på ett tillfredsställande sätt. Byggnaden och dess inredning har planerats av personer som sakna kännedom om badväsendet, och sakkunskapen har lämnats utan avseende.

Vad sedan angår de badformer, som i första hand böra tillgodoses, så har man att räkna med — förutom kallbaden, varom mera nedan — karbaden och badstubaden såsom de viktigaste. Alla sakkunniga äro

emellertid överens därom, att karbaden äro ur räkningen, när det gäller att ordna *folkbäd*; kostnaden för dessas anläggning även i ringa omfattning är så stor, att det praktiskt taget är omöjligt att tillfredsställa behovet genom karbad, vilket inte utesluter att vid alla badanläggningar karbad i mindre utsträckning böra kunna serveras. För de stora massor, som det gäller att betjäna, är det ej möjligt använda annan badform än *badstudad*. Dessa ha ock överallt visat sig vida mera populära än andra badformer, och äro dessutom tjänligare ur renlighetssynpunkt. Som ett komplement till badstun spela vidare i de moderna badanstalterna *simhallarna* en allt större roll. Härom yttrar badhuskommittén i en mindre stad: »Erfarenheten har visat, att inga bad äro mera ägnade att hastigt vinna tillslutning än simbaden. Särskilt för ungdomen, som beredes tillfälle att under vintern fortsätta sommarens bad- och sportliv, äro dessa bad av ovärderlig nytta. Det är med deras hjälp man hoppas komma tillbaka till de förhållanden, som för åtskilliga hundra år sedan voro rådande i stora delar av vårt land, då alla, unga och gamla, togo sig ett bad minst en gång i veckan».

Med utgångspunkt från denna uppfattning bör man av en modern badanstalt fordra, att alla de vanliga baden i mindre utsträckning kunna serveras där, sålunda karbad, romerska och ryska bad, samt de viktigaste medicinska baden och om möjligt solbad, men att därjämte alltid måste finnas en folkbadstuavdelning och en simhall.

Vad beträffar badanstaltens storlek kan nämnas, att antalet avklädningsplatser i förhållande till folkmängden är ganska växlande, exempelvis i Växjö 8,6 platser pr 1,000 invånare, Falun 6, Landskrona 6, Visby 4,7, Halmstad 3,7 o. s. v. I industrisambhällen torde dock relativt större anstalter krävas, emedan badtiden där vanligen är inskränkt till vissa bestämda dagar och tider.

Från statens sida har hittills föga åtgjorts i denna folkhygieniska angelägenhet, ehuru det ligger i öppen dag att statens kostnader för hälsovård och sjukvård skulle minskas därest svenska folket på nytt bleve ett badande folk. Endast ifråga om *skolbad å landsbygden* har beslut fattats av riksdagen. Vid 1913 års riksdag beslöts, på förslag av enskilda motionärer, att hos Kungl. Maj:t hemställa om prövning vilka åtgärder kunde av staten vidtagas för att främja ett mera allmänt bruk av skolbad i landsbygdens folkskolor. Skilda meningar gjorde sig därvid gällande i riksdagen. Andra kammarutskottet ansåg i likhet med motionärerna, att staten borde bidra till anläggningskostnaden — vid nu befintliga eller

nyuppförda skolor — men ansåg att en blivande utredning borde kunna ge klarhet om i vilken form och till vilket belopp bidraget borde lämnas. Första kammarens utskott tog avstånd från tanken att staten borde direkt bidra till anläggningskostnaderna, men ansåg dock ofrånkomligt, att staten, då det gällde landsbygden, lämnade — förutom råd och upplysningar i frågor — understöd för omkostnaderna på samma sätt som skedde vid undervisningen i slöjd och huslig ekonomi.

Den utredning, som blivit en följd av nämnda riksdagens skrivelse, pågår alltjämt. Enligt vad jag inhämtat har folkskoleöverstyrelsen infordrat yttranden från folkskoleinspektörer m. m., men någon avslutad bearbetning av materialet föreligger ej ännu.

Otvivelaktigt är frågan om bad för folkskolebarnen av en utomordentlig betydelse. Genom skolbaden vinna barnen ökad hälsa och vissa hudsjukdomar bekämpas verksamt. Det har och visat sig, att bättre luft kunnat hållas i skollokalerna, sedan barnen regelbundet bada. Det torde ock böra framhållas, att skolbaden verka uppfostrande ej allenast på barnen själva, vilka sålunda kunna förväntas förvärva sig vanan att bada även i framtiden, utan att dessutom för föräldrarna, vilka genom barnens exempel lockas till badanstalterna.

Men om skolbaden äro ett viktigt medel att främja bruket av bad i allmänhet, följer ej därav, att skolorna ovillkorligen böra ha egna badanstalter. I några av de största städerna med jättelika skolor är väl en dylik anordning den lämpligaste, men i övriga samhällen torde det viktiga vara att skolbarnen bada å de allmänna badinrättningarna. Därigenom vinnes ej allenast en ökad frekvens å dessa sistnämnda, och en relativ minskning i bränsle och betjäninganskostnader m. m., men framförallt undvikas de dyrbara badanläggningarna i skolorna. Detta är särskilt betydelsefullt om simhallar skola, såsom bör vara målet, komma till användning även för skolbarnen, ty dessa simhallar äro dyra och fordra stort utrymme.

Av det sagda torde framgå, att skolbadsfrågan ej bör lösas isolerad utan endast i samband med badproblemet i sin helhet. Det är ock antagligt att den av riksdagen beslutade utredningen om skolbad ej skall kunna slutföras utan att man får upptaga till skärskådande även behovet av folkbad.

En statens medverkan vid badfrågans lösning torde först och främst böra bestå uti upplysningar, råd och sakkunnig hjälp. Trots goda ansatser från enskilt håll, kan det ej bestridas, att badfrågan f. n. befinner sig i

lågervall i vårt land. Man glömmer lätt, att ordnandet av ett samhälles badfråga är ett invecklat problem. För en lycklig lösning av detsamma kräves å ena sidan att man känner folks smak och önskemål beträffande bad, men å den andra fordras en omfattande teknisk-hygienisk kunskap för att byggnaderna skola i alla hänseenden bliva ändamålsenliga. Orsaken till att trots gjorda ansträngningar goda resultat ej uppnåtts har på sina håll varit svårigheten att erhålla verkligt god ledning. Och det synes i framtiden vara statens uppgift att lämna denna viktiga hjälp.

I samband härmed står frågan om kontrollen — dels över att badanordningarna äro tillfredsställande, dels att överhuvud bad stå till förfogande. Även här synes en viktig uppgift föreligga staten. Det torde vara en rimlig fordran att i varje stad och samhälle med mera sammanträngd befolkning bad till rimligt pris skola kunna erhållas. Där, mera än på landsbygden, gäller det ett hälsovårdsintresse som icke får förbises. Denna fordran på badanstalter inom samhällen med viss befolkning, t. ex. i anslutning till hälsovårdsstadgans § 26 — gränsen måste givetvis efter skedd utredning fastställas — godtages även av sakkunniga. Så har en av vårt lands allra främsta experter på badområdet, provinsialläkaren d:r Nils Englund, i brev till mig uttalat sin anslutning till denna fordran. Vad den ekonomiska sidan av saken angår torde kunna förutsättas att ordnandet av badanstalter blir en kommunal angelägenhet, och endast beträffande landsbygdens fattigare kommuner kan ett statsunderstöd bliva av nöden. Däremot torde väl inga hinder föreligga att för ändamålet erhålla *lån* ur pensionsförsäkringsfonden, ehuru ännu några sådana ej utlämnats. Att en eventuell statens sakkunniga myndighet bör samarbeta med pensionsförsäkringsfonden på detta område ligger i sakens natur.

Vid ordnandet av den ekonomiska sidan torde även böra tagas under övervägande, huruvida ej i samhällen, där industri förekommer, denna bör bidra till kostnaderna för badanstaltens tillkomst. Det ligger nämligen i sakens natur, att baden äro för industriarbetarna särskilt betydelsefulla. En del industriföretag ha ock själva redan upprättat badanstalter. En medverkan från industriernas sida till denna frågas lösning bör därför kunna påräknas.

Vad landsbygden angår förhåller sig saken på helt annat sätt. Här är det badstubaden, som komma att helt dominera. Och vi ha på detta område en urgammal grund att stå på och en beprövad, för våra förhållanden lämplig befunnen badteknik att lära av. Även om ekonomiska betänkligheter skulle möta i högre grad på landsbygden än i städerna,

torde därför även denna del av det viktiga spörsmålet ingalunda vara olöslig. Det må tillåtas mig att i detta avseende hänvisa till de utredningar, som skett av d:r Englund, av vilka några utdrag meddelas här som bilaga. (Bil. II).

Det bör även erinras, att man i utlandet, särskilt i Tyskland, redan besitter stor erfarenhet på ifrågavarande område, och att under kriget, särskilt på ostfronten, en hel del säkerligen lärrika hygieniska åtgärder, däribland badanordningar, vidtagits i syfte att befria såväl civilbefolkningen som militären från ohyra. En eventuell utredning borde givetvis beakta även dessa utländska erfarenheter.

Ur renlighetssynpunkt äro visserligen varmbaden vida att föredraga framför de kalla, men dessa senare spela i vissa delar av vårt land en så stor roll — medan de på andra håll äro sorgligt sällsynta — att det måste anses önskligt, att utredningen även tar sikte på denna sida av badfrågan.

Betydelsen av att baden i det fria befrämjas och kontrolleras, betonas för övrigt kraftigt under riksdagens behandling av skolbadsfrågan 1913. I samband härmed måste givetvis upptagas spörsmålet om utbildning i *simning*. Statistiken ger vid handen att årligen i vårt land omkring 1,000 personer omkomma genom drunkning, och det torde kunna antagas, att en betydande del av dessa hade kunnat räddas, om de varit simkunniga. Det föreligger sålunda allt skäl för att även simkunnighetens befrämjande upptages till behandling i samband med badfrågan.

På grund av vad sålunda anförts får jag hemställa,

att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t måtte taga under övervägande och för riksdagen framlägga förslag om vilka åtgärder, som från statens sida böra vidtagas för att i större befolkningcentra såväl som å landsbygden befrämja och kontrollera tillkomsten av badanstalter för allmänheten samt hur i samband härmed en rationell simundervisning skall kunna ordnas.

Stockholm den 2 februari 1918.

G. H. von Koch.

Bilaga I.

Uppgifter angående vissa nyare badanstalter i städer,
meddelade av ingenjör K. J. A. Albihn.

I *Falun* öppnades i november 1911 en ny badanstalt, innehållande 76 st. avklädningsplatser, fördelade så att 17 st. voro karbad och de övriga varmluft- och bassängbad samt 2:ne bassänger om tillsamman 60 kvadratmeters vattenyta. Anläggningen kostade, förutom tomten, något över 130,000 kronor.

I november 1913 öppnades *Landskrona* nya badinrättning, innehållande 104 st. avklädningshytter, av vilka 22 äro för karbad och de övriga för varmluft- och bassängbad. Här finnas trenne bassänger om tillsamman 70 kvadratmeters vattenyta. Den största av dessa bassänger har dimensionerna 10,4 × 5 meter. Anläggningens kostnaden uppgår till något över 231,000 kronor, vari tomtens värde icke inräknas.

Visby bad- och tvättinrättning, som öppnades i början av juli 1914, består av badanstalt och tvättinrättning samt station för brandkårens ångspruta. Avklädningshytternas antal är 47, av vilka 23 äro för karbad och de övriga varmluft- och badstudad. Dessutom finnes ett solbad med 15 avklädningsplatser. Bassängen har en längd av 8 meter och en bredd av 5 meter. I tvättinrättningen kan dagligen avverkas 500 kg. tvätt. Anläggningens kostnaden uppgår till 186,000 kronor, utom tomten.

I december 1914 öppnades i *Växjö* den nya varmbadanstalten, som omfattar 76 st. avklädningsplatser. Av dessa äro 15 st. för karbad, nämligen 5 st. 1:sta kl. för herrar och 4 st. 1:sta kl. för damer samt 6 st. 2:dra klass. Varmluftsavdelningen utgöres av 14 st. hyttplatser för 1:sta klass, och 45 st. avklädningsplatser med skåp för 2:dra kl. eller det s. k. folkbadet. Till 1:sta klass varmluftsbad höra ett duschrumb, ett tvagningsrum, ett varmluftsrum, som även kan tjäna som bastu, och ett hetluftsrum. Folkbadet har duschrumb, tvagningsrum, bastu. Folkbadet och 2:dra klass karbad äro belägna i jordvåningen och de övriga baden i bottenvåningen. I bottenvåningen är det större bassängrummet beläget, vilket är tillgängligt från varmluftsbadet, 1:sta kl. karbad, medicinska badet och folkbadet. Bassängens mått äro 8 × 9 meter eller 72 kvadratmeter. I folkbadet finnes därjämte en bassäng med 30 kvadratmeters vattenyta.

Sockeln och beklädnaden av byggnadens underparti äro av granit, fasaden av Slottsmöllans handslagna tegel och takbetäckningen av glaserat tegel. I alla badlokaler äro golven belagda med refflade plattor och väggarna beklädda med glaserat tegel. Trappor och golv i entré och väntrum äro beklädda med marmor.

I såväl planläggning som inredning och arkitektoniskt hänseende är denna badanstalt den bästa vi hava i vårt land. Detta torde även framgå av den omständigheten, att denna badanstalt har den största hittills uppnådda badfrekvensen. Anläggningens kostnaderna uppgår till något över 190,000 kronor.

I *Norrköping* öppnades i maj 1916 en simhall, utgörande en tillbyggnad till det förut befintliga varmbadhuset. Nybyggnaden omfattar: entré, förhall med biljettkonter, 60 st. avklädningshytter, tvagningsrum, simhall med bassäng,

samt ett ovan avklädningsavdelningen beläget solbad. Bassängen, som är placerad utefter hallens mot Motala ström belägna långsida, har en längd av 23 mtr och en bredd av 8,50 mtr med ett största djup av 3,80 mtr. Den grunda delen har ett djup av 1,50—1,20 mtr. Vid bassängens djupare del finnas tvänne trampoliner med höjder resp. 3,60 och 6,60 meter över vattenytan. Ventilationen är så anordnad, att lukt från skodon och smutsiga kläder icke kan intränga i hallen. För bassängvattnets uppvärmning äro sådana anordningar vidtagna, att detta kan ske utan att det avkylda vattnet behöver borttappas eller nytt varmvatten tillföras. Ävenså kan en del av vattenmassan uppvärmas under det den övriga delen bibehåller sin temperatur oförändrad. Härigenom inbesparas vatten och bränsle, vilket för en anläggning av dessa och större dimensioner har stor ekonomisk betydelse.

Till sin inre arkitektoniska utstyrelse är hallen hållen i ren och enkel stil.

Denna tillbyggnad har dragit en kostnad av omkring 200,000 kronor.

I *Falkenberg* uppfördes under 1914—15 ett varmbadhus för en kostnad av c:a 67,000 kronor.

Bilaga 2.

Några uppgifter hämtade ur förste provinsialläkaren dr

*Nils Englund*s skrifter om badanordningar å landsbygden.

Badstuga vid skolhemmet för blinda i Vänersborg. (Badinrättningen omnämnes här emedan densamma kan tjäna som förebild för badinrättning vid större skola, vid fabrik, i mindre samhälle där folkbad kräves).

Badinrättningen är inrymd i en fristående byggnad och färdigbyggdes år 1914.

Densamma inrymmer: förstukvist; ett stort, ljusst avklädningsrum; ett rymligt badrum samt ett tvättrum. Stommen av plank, utvändigt brädfodrad och rödmålad, invändigt klädd med panel på papp och oljemålad. Golven i förstukvist och badrum belagda med refflade cementplattor; i avklädnings- och tvättrum cementgolv.

Inredningen utgöres i *avklädningsrummet* av breda väggfasta bänkar, ovan vilka fästats klädkrokar. I detta rum har ångpannan placerats.

I *badrummet* lavar; duschhytt; badkar; varmvattenberedare.

I *tvättrummet* 2 blötbassänger av cement samt 3 sköljhoar av fajans.

Uppvärmningen sker från en liten i avklädningsrummet förlagd lågtrycksångpanna, från vilken rummen uppvärmas, varmvatten för dusch, karbad och tvätt m. m. beredes och ånga för bastubadet erhålles. Detta senare sker genom en särskild rörledning; ångtillloppet regleras genom särskild kran.

Duschen, försedd med blandningsåkerhetskran för kallt och varmt vatten, är så ställd, att vattnet från duschen ej kan öfverskrida 37 gr. C.

Tvättrummet är inrett här för att tillgodose skolhemmets behov av småtvätt. Detta rum kunde annars hava inretts till bassängrum. Ett sådant var

Bihang till riksdagens protokoll 1918. 3 saml. 44 häft. (Nr 121.)

här ej behöfligt och föga användbart, enär alumnerna, som mestadels äro blinda, ej kunna utan hjälp reda sig i bassängen.

Badkar har insatts för att kunna lämna jämväl karbad, halvbad, medikamentösa bad vid t. ex. vissa hudsjukdomar o. s. v.

I en dylik badinrättning böra lätt kunna lämnas 200—300 badstuvad på en eftermiddag.

Byggnaden kostar 6,000 kronor, maskinella inredningen för uppvärmning av lokalen och bad etc. 2,500 kronor, det hela alltså 8,500 kronor.

I Fjällsjö distrikt i Ångermanland ha försök gjorts att återinföra det gamla bastubadet till allmänt bruk bland allmogen. I en år 1890 tryckt skrift meddelas följande härom.

Under år 1898 voro 7 badstugor i bruk, fem äro enskildas tillhörighet, två kommunens. Badstugan i Junsele kostade i uppförande kr. 850. Den hade, när uppgifterna lämnades, varit i bruk 9 månader, 2 dagar i veckan, fredagar för kvinnor, lördagar för män, med fria bad för skolbarnen. Under de 75 badedagarna serverades 933 bad åt allmänheten och 218 åt skolbarnen. Medelfrekvensen var sålunda 15,4 bad pr dag, högsta frekvensen 9 skolbad, 37 allmänna bad. Driftkostnaderna uppgingo till kr. 152,20 och, fördelat på 1151 bad, 13,2 öre. Under förutsättning av att 46 bad serveras pr dag, bli driftkostnaderna pr dag kr. 2,27 eller cirka 5 öre pr bad. Om badens antal ökas till 60 blir kostnaden pr bad 3,8 öre.

Exempel på andra badstugor.

Orrnä:s byamäns badstuga. Uppförd hösten 1897. Anläggningskostnad högst 480 kronor. Åges av 8 byamän. Bad varje lördag, frekvensen i medeltal 25 pr dag. Har under året lämnat 1,300 bad. Då byn har blott 14—15 hushåll, är detta en ganska vacker siffra.

Skolbadstugan vid Backe folkskola i Fjällsjö. Sammanbyggd med bakstuga för skolläraren, vadan jag ej är i tillfälle ange exakta anläggningskostnaden för den på badstuguavdelningen fallande andelen. Torde kunna sättas till högst 1,000 kr. Blev fullt färdig sommaren 1898. Öppen först för skolbarnen och avgiftsfritt, sedan för allmänheten mot 15 öre eller 30 öre samt för timme mot 1 krona.

Insp. H. W:s badstuga i Täsjö, originalet till modellen. Anläggningskostnaden anslås till 1,000 kr., efter gängse virkes- och arbetspriser. Färdig sommaren 1898. Badfrekvensen 30—32. Har lämnat över 1,000 bad. Redan i oktober visade badjournalen 963 bad.